

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: การศึกษาการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกในประเทศไทย*

พรชัย สุวรรณภาศ¹

รัชติพรรณ ปิติวรารมย์² นิชาภา พุ่มจิตร์³

(วันที่รับบทความ: 10 กันยายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ: 8 ธันวาคม 2567; วันที่ตอบรับบทความ: 20 ธันวาคม 2567)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม กรณีการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงรูปแบบอาชญากรรมการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย และเพื่อเสนอแนวทางป้องกันอาชญากรรม ส่งเสริมการควบคุมการเคลื่อนย้ายของเสียตามอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal) การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert Opinion) จำนวน 16 คน ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกรมศุลกากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมควบคุมมลพิษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และตัวแทนจากภาคประชาสังคม อย่างละ 2 คน อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกรณีลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก มีรูปแบบการกระทำผิด คือ การนำออกทางเอกสารโดยการสำแดงเท็จ ประเทศต้นทางบรรจุจากเกือบทุกภูมิภาคทั่วโลก โดยเฉพาะจากประเทศพัฒนาแล้ว การกระทำผิดโดยเป็นโรงงานที่ปฏิบัติฝ่าฝืนเงื่อนไขการอนุญาตของกรม โรงงานอุตสาหกรรม และโรงงานที่จัดตั้งโดยไม่มีใบอนุญาตประกอบกิจการ โรงงานและใบอนุญาตครอบครองวัตถุอันตราย ลักษณะตัวการผู้กระทำผิดและผู้ร่วมกระทำผิดส่วนใหญ่เป็นนายทุนต่างชาติและผู้มีอิทธิพลชาวไทย มีลักษณะว่าจ้างคนไทยถือหุ้นตามเงื่อนไขการประกอบกิจการ ทั้งนี้แนวทางป้องกันอาชญากรรมคือ การบูรณาการการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ลักษณะเครือข่ายในประเทศและระหว่างประเทศ การสนับสนุนการตระหนักรู้ของประชาชนและการมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม การตรวจสอบความโปร่งใสการทำงานของผู้บังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการลงโทษและการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกับการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

คำสำคัญ: อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม, การลักลอบนำเข้า, ขยะพลาสติก

* การศึกษาวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: การศึกษาแนวทางป้องกันการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกในประเทศไทย โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

¹ คณะอาชีวศึกษาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต, E-mail: phatsaporn.s@rsu.ac.th

² หน่วยนิติพันธุศาสตร์และเซโรโลยี ฝ่ายนิติเวชศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย, E-mail: rachtipan.pit@chulahospital.org

³ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, E-mail: wpumjit@gmail.com

Environmental Crime: A Study of Plastic Waste Smuggling in Thailand**Phatsaporn Suwannakart¹**Rachtipan Pitiwararom² Nichabha Pumjit³**(Received: September 10, 2024; Revised: December 8, 2024; Accepted: December 20, 2024)*

Abstract

Environmental Crime: a study of the crime prevention on plastic waste smuggling in Thailand aimed to identify the crime patterns of plastic waste smuggling in Thailand and suggest crime prevention strategies for enhancing the control of transboundary movements of hazardous wastes under the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes. This research used qualitative research methods, collected data from documents and related research, and conducted in-depth interviews with 16 expert opinions, including key informants from the Customs Department, the Royal Thai Police, the Pollution Control Department, the Department of Special Investigation, judges, prosecutors, and civil society (2 representatives from each unit). The results found that the pattern of environmental crimes in the case of smuggling plastic waste is document fraud by false declarations. The cargo originates from almost every region of the countries of the world, especially developed countries. The offenses are factories that violate the conditions of the Department of Industrial Works and factories that are established without a factory operation license and a license to possess hazardous substances. The characteristics of perpetrators and accomplices are mostly foreign investors and influential Thai groups who hire Thais to hold shares according to the criteria for foreign shareholding. The approach to crime prevention is to integrate the prevention and suppression of network crimes in the country and abroad, support public awareness and participation in preventing environmental crimes, inspect and emphasize transparency in the work of law enforcement officers, punishment and provide compensation to those affected by environmental crimes and access to justice for the public.

Keywords: Environmental Crime, Smuggling, Plastic Waste

* This study is part of the research on Environmental Crime: A Study of the Crime Prevention On Plastic Waste Smuggling in Thailand granted by Research Institute of Rangsit University

¹ Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University, Pathum Thani 12000, Thailand, E-mail: phatsaporn.s@rsu.ac.th

² Forensic Genetics and Serology, King Chulalongkorn Memorial Hospital and Thai Red Cross Society, E-mail: rachtipan.pit@chulahospital.org

³ Educational Evaluation Bureau, Office of The Education Council, E-mail: wpumjit@gmail.com

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศอาเซียนลำดับต้นที่เผชิญกับปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม และเป็นจุดหมายปลายทางของการเคลื่อนย้ายของเสียอันตราย ปัญหาทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อปี 2561 หลังประเทศจีนและประเทศอื่น ๆ ห้ามนำเข้าขยะมูลฝอยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้ของเสียถูกส่งออกมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น (Boon-Ek, 2021) ในปี 2561 การนำเข้าเศษพลาสติกภายในประเทศเพิ่มขึ้นเกือบ 4 เท่า จาก 152,737 ตันในปี 2560 เป็น 552,912 ตัน และในปี 2565 มีการนำเข้าถึง 179,259 ตัน ขณะที่ยังมีการลักลอบนำเข้าขยะปนเปื้อนอย่างต่อเนื่อง (Boon-Ek, 2021; Ministry of Commerce, 2024; Chaondee, 2023) ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ซึ่งแม้จะมีการรีไซเคิลแต่ก็ยังคงสร้างมลพิษตกค้างกระทบต่อความปลอดภัยมนุษย์และสิ่งแวดล้อมและเพิ่มภาระงบประมาณในการกำจัดขยะภายในประเทศ

มาตรการควบคุมการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนเป็นประเด็นสำคัญของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ภายใต้อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal) ซึ่งได้รับการรับรองตั้งแต่ปี 2532 และมีผลบังคับในปี 2535 (Secretariat of the Basel Convention, 2011) ประเทศไทยให้สัตยาบันต่อภาคแก้ไขของอนุสัญญา และเริ่มบังคับใช้การนำเข้าของเสียอันตรายอย่างเป็นทางการวันที่ 7 มิถุนายน 2566 มติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบนโยบายกำกับกับการนำเข้าเศษพลาสติก ตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2566 มีวัตถุประสงค์คือการปกป้องมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากผลกระทบอันไม่พึงประสงค์จากของเสียอันตราย กำหนดให้เศษพลาสติกเป็นสินค้าที่ต้องขออนุญาตนำเข้าตามพิธีการศุลกากรประเภท 39.15 โดยในปี 2566 อนุญาตให้นำเข้าภายในเขตปลอดอากรได้ 100% ของความสามารถในการผลิตจริง รวมไม่เกิน 372,994 ตัน ปี 2567 ลดเหลือไม่เกิน 50% รวมไม่เกิน 186,497 ตัน ภายนอกเขตปลอดอากรห้ามนำเข้าเว้นแต่มีข้อยกเว้น และในปี 2568 จะห้ามนำเข้าทั้งภายในและภายนอกเขตปลอดอากร ซึ่งจะเห็นได้ว่ารวมไปถึงเศษพลาสติกจะมีกำหนดให้ยุติการนำเข้าอย่างสมบูรณ์ภายในปี 2568 (Chaondee, 2023)

การลักลอบนำเข้าของเสียพลาสติกยังเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสะท้อนถึงการขาดการศึกษาถึงลักษณะของอาชญากรรมดังกล่าว รวมถึงการขาดมาตรการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งเนื่องจากอาชญากรรมลักษณะนี้ก่อให้เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงปลอดภัยทั้งในระดับปัจเจกและสังคม การศึกษาถึงรูปแบบของอาชญากรรมจึงจำเป็นสำหรับการเสนอแนะแนวทางพัฒนาป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาและดูแลสังคมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงรูปแบบอาชญากรรมการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย
2. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม กรณีลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง**1. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม หรืออาชญากรรมสีเขียว (Green Criminology)**

การอธิบายถึงอาชญาวิทยาสิ่งแวดล้อมเป็นการอธิบายอาชญากรรมที่แตกต่างไปจากอาชญาวิทยาดั้งเดิม โดยอาชญาวิทยาสิ่งแวดล้อม “Green Criminology” ครอบคลุมมิติของ “Environmental Crime” สิทธิด้านสิ่งแวดล้อม ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Harm) กฎหมายสิ่งแวดล้อม (Environmental Law) และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Regulation) (White, 2002) นอกเหนือจากความรู้ทางด้านอาชญาวิทยาเพื่ออธิบายปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ไขป้องกันอาชญากรรม ยังอาศัยความรู้สหวิทยาการ อาทิ วิทยาศาสตร์ในการสืบสวนสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำผิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม Larry J. Siegel (2015) เสนอว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไม่เพียงเกี่ยวข้องกับกฎหมาย แต่ยังครอบคลุมถึงมุมมองความเป็นธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงการกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม (Siegel, 2015, p.464) แม้ว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นมักไม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์ในทันที แต่ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างในระดับประเทศและระดับสากล จึงถือเป็นอาชญากรรมชั้นสูง (high crime) ที่มักไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิดชัดเจน (Chitsawang, S. & Chitsawang, N., 2018)

2. อาชญาวิทยาสิ่งแวดล้อม: องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์และความไร้พรมแดนกลับเปิดช่องโอกาสให้กลุ่มคนบางกลุ่มหรืออาชญากร มีการจัดตั้ง รวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ขยายขอบเขตการกระทำผิดสู่อาชญากรรมข้ามชาติ หรือรวมตัวเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ องค์กรสหประชาชาติ ได้ให้นิยามของคำว่า “องค์กรอาชญากรรม” ในอนุสัญญาต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรปี ค.ศ. 2000 (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดโครงสร้างของบุคคล 3 คนหรือมากกว่าที่ดำรงอยู่เป็นระยะเวลาหนึ่ง และมีการประสานการดำเนินงานระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายในการกระทำความผิดอาชญากรรมร้ายแรงหนึ่งอย่างหรือมากกว่า เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการเงินหรือผลประโยชน์ทางวัตถุ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อม อันเป็นการกระทำความผิดโดยละเมิดกฎหมายอาญาเป็นการกระทำผิดที่กระทำมากกว่าหนึ่งประเทศ ผู้ก่อการกระทำขึ้นในประเทศหนึ่ง แล้วมีผลเสียหายเชื่อมโยงอีกประเทศหนึ่ง โดยประเทศไทยได้กำหนดการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ในระดับประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลนี้ และได้กำหนดการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนไว้เป็นอย่างมาก เพื่อประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติทั้งในระดับประเทศและความร่วมมือระดับสากล (Anti-Participation in Transnational Organized Crime Act B.E., 2013)

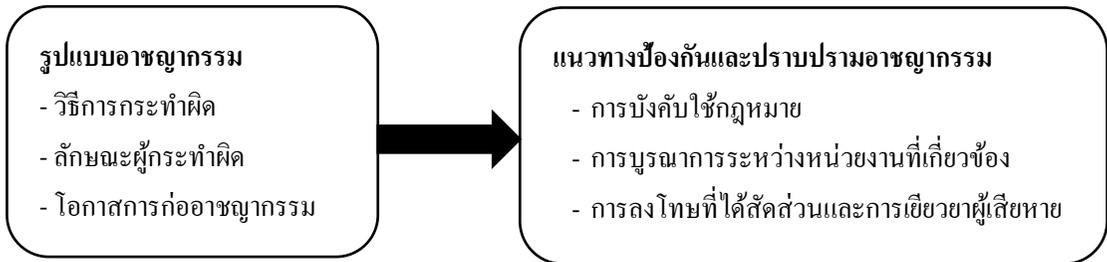
จกเห็นได้ว่าการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกมีนัยเป็น “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ” (Transnational Environmental Crime) ดำเนินการ โดยกลุ่มคน และเป็นการกระทำข้ามแดนระหว่างประเทศ (Nellemann, et al., 2016) ซึ่งในทางอาชญาวิทยาได้มีการขยายขอบเขตจากนิยามทางกฎหมายยังต้องคำนึงถึงมิติของการกระทำที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ สิ่งแวดล้อม สิ่งมีชีวิต รวมทั้งระบบนิเวศ หรือการกระทำผิดโดยองค์กรธุรกิจหรือผู้กระทำการที่มีอิทธิพลซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม (White, 2018)

3. ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory)

ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) พัฒนาขึ้นมาโดย รอรเรนซ์ โคเฮน (Lawrence Cohen) และมาร์คัส เฟลด์สัน ได้วิเคราะห์สถานการณ์อาชญากรรมในปัจจัยสามประการ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดที่ได้รับแรงจูงใจ (Motivated Offenders) เป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Targets) และการขาดผู้คุ้มครอง (Absence of Capable Guardians) (Khanthi, Trimek & Pootrakool, 2015, p.76)

การกระทำความผิดการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกผู้กระทำความผิดมีแรงจูงใจ (motivated offenders) หลักคือ ความต้องการทางการเงิน ความมั่นคงทางการเงินจากการประกอบธุรกิจ อาทิ โรงงานอุตสาหกรรมรีไซเคิล หรือรับจ้างเพื่อทิ้ง ทำลาย กลบฝังขยะพลาสติก โดยผ่านการพิจารณาถึง เป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Targets) คือเส้นทางการลำเลียง สถานที่ลำเลียง จุดหมายปลายทางที่เหมาะสมกับการกระทำความผิด ความเสี่ยงต่ำในการถูกจับกุม ประกอบกับขาดผู้คุ้มครอง (Absence of Capable Guardians) รวมไปถึงข้อกฎหมาย การตรวจสอบ การลงโทษที่ชัดเจน ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้เมื่อรวมกันจึงมีผลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจ ประกอบอาชญากรรม การอาศัยองค์ประกอบในการวิเคราะห์อาชญากรรมจากทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจสถานการณ์อาชญากรรมมากยิ่งขึ้นและสามารถเสนอแนวทางการลดช่องโหว่โอกาสในการก่ออาชญากรรมหรือเพื่อป้องกันอาชญากรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินวิธีการดำเนินการวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert Opinion) จำนวน 16 คน ที่มีความรู้ ประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบการนำเข้าขยะพลาสติก คัดเลือกประชากรด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐตำแหน่งบริหารซึ่งปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปราม ภาคประชาสังคมที่มีบทบาทต่อต้านการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก ปกป้องสิทธิทางสิ่งแวดล้อม คุ้มครองการใช้สิทธิของประชาชนและชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

เจ้าพนักงานศุลกากร	2 คน	เจ้าพนักงานตำรวจ	2 คน
เจ้าหน้าที่กรมโรงงานอุตสาหกรรม	2 คน	เจ้าหน้าที่กรมควบคุมมลพิษ	2 คน
ผู้พิพากษา	2 คน	พนักงานอัยการ	2 คน
เจ้าหน้าที่คดีพิเศษ	2 คน	ตัวแทนจากภาคประชาสังคม	2 คน

2. เครื่องมือที่ใช้วิจัย

แบบสัมภาษณ์โดยร่างเป็นคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) ลักษณะแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ประเด็นคำถามประกอบด้วย 1) ข้อมูลส่วนบุคคล 2) ผลกระทบการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก 3) กฎเกณฑ์นโยบายที่เกี่ยวข้อง 4) สภาพปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย 5) รูปแบบการกระทำผิด 6) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาแนวทางป้องกันการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลจากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ทั้งจากข้อกำหนด กฎหมาย งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ โดยนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างแบบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลด้วยการเขียนแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบและประเมินคุณภาพของข้อมูล แยกประเภทของข้อมูล จำแนกและจัดระเบียบข้อมูลเพื่อตอบคำถามในแต่ละประเด็นของวัตถุประสงค์การวิจัย ตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของคำตอบเพื่อการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลหาข้อสรุปตีความข้อมูล (Interpretation) วิเคราะห์และสรุปผลด้วยวิธีการเขียนแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) การวิจัยผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ด้วยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือจากหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation) ทั้งจากงานวิจัย บทความวิชาการ ข้อกำหนด กฎหมาย และการสัมภาษณ์เชิงลึก

5. จริยธรรมการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ใบตอบรับการได้รับหนังสือจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต COA.NO.RSUERB2023-110

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบอาชญากรรมและวิธีการกระทำผิด

การลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกข้ามพรมแดนดำเนินการผ่านการขนส่งทางเรือโดยบรรทุกสินค้าในตู้สินค้าหรือตู้คอนเทนเนอร์เนื่องจากสามารถนำเข้าได้ปริมาณมาก เข้ามายังท่าเรือน้ำลึกภายในประเทศ ใช้วิธีการหนีฉลทางเอกสาร กล่าวคือแสดงข้อมูลสินค้าที่แตกต่างจากความเป็นจริงโดยหลีกเลี่ยงการระบุสินค้าภายใต้พิกัดที่เกี่ยวข้องกับเศษพลาสติกเพื่อไม่ให้ถูกตรวจสอบ หรือหากระบุเป็นเศษพลาสติกในพิกัด 39.15 ก็จะมีการชุกซ่อนขยะพลาสติกไว้ภายในตู้สินค้า เช่น ขยะปนเปื้อน ของเสียที่ไม่ได้ผ่านการคัดแยกหรือทำความสะอาด มีสารตกค้างที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เป้าหมายของการกระทำผิดมักเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การคัดแยกเศษพลาสติกขายต่อให้กับโรงงานผลิตเม็ดพลาสติก หรือการรับค่าตอบแทนสูงในการกำจัดขยะ เนื่องจากประเทศต้นทางไม่สามารถหาวิธีกำจัดที่เหมาะสมได้ หรือค่ากำจัดในประเทศต้นทางมีต้นทุนสูงมากกว่า

1.1 ประเทศต้นทาง

หลากหลายประเทศ อาทิ ฮังการี สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย เยอรมนี เกาหลี เนเธอร์แลนด์ ญี่ปุ่น มาเลเซีย จีน ไนจีเรีย อิหร่าน สเปน เวียดนาม ตุรกี ฝรั่งเศส ปากีสถาน คูไบ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ต้นทางบรรทุกจากเกือบทุกภูมิภาคทั่วโลกโดยเฉพาะจากประเทศพัฒนาแล้ว

1.2 ลักษณะตัวการผู้กระทำผิด และผู้ร่วมกระทำผิด

มีลักษณะทั้งเป็นนิติบุคคลเจ้าของกิจการนายทุนต่างชาติชาวจีนทำธุรกิจรีไซเคิลในประเทศไทย หรือเป็นนายหน้าจัดหาของเสียให้กับโรงงานรีไซเคิลในประเทศไทย รวมถึงผู้มีอิทธิพลชาวไทยเป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งกล่าวได้ว่ามีทั้งคนไทยและคนจีนเป็นตัวการกระทำผิด ในลักษณะ 2 รูปแบบคือ รูปแบบแรกเป็นการเปิดกิจการโรงงานรีไซเคิลมีใบอนุญาตประกอบกิจการ โรงงานครบถ้วนตรงตามกฎหมายพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 (Factory Act B.E., 1992) แต่มีการฝ่าฝืนเงื่อนไขหรือขยายที่ดิน อำพรางอาคาร และรูปแบบที่สองคือโรงงานเลื่อนปราศจากใบอนุญาตประกอบกิจการ แรงงานผิดกฎหมายหรือแรงงานเถื่อนไม่มีใบอนุญาตทำงาน

กรณีที่ขออนุญาตประกอบกิจการโรงงาน ผู้กระทำผิดมักใช้วิธีให้คนไทยร่วมเป็นผู้ถือหุ้นหลายกรณีคนไทยที่ได้ว่าจ้างถือหุ้นไม่รู้จักรหรือไม่ทราบเกี่ยวกับข้อมูลตัวการผู้กระทำผิด เพียงแต่ได้รับจ้างให้ชื่อเพื่อจัดตั้งโรงงาน เพื่อหลีกเลี่ยงข้อห้ามข้อจำกัดเงื่อนไขการจัดตั้งโรงงาน

ตารางที่ 1 ตารางสรุปลักษณะการกระทำผิดของผู้ประกอบกิจการโรงงาน

ผู้ประกอบกิจการโรงงาน	ลักษณะการกระทำผิด
รูปแบบที่ 1 โรงงานที่ผ่านการขอใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานตามกฎหมายพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535	<ul style="list-style-type: none"> ● ปฏิบัติฝ่าฝืนเงื่อนไขการอนุญาตของกรมโรงงานอุตสาหกรรมต่อการขยายที่ดินปล่อยของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม ● ละเลยมาตรการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ● อำพรางอาคารในโรงงาน โดยมีเพียงส่วนหนึ่งที่มีใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน แต่พื้นที่อาคารอื่นๆ ไม่มีใบอนุญาต ● ผู้ประกอบการที่ถือหุ้นในบริษัทมีทั้งบุคคลสัญชาติไทยและเงินหรือเป็นการลงทุนจากผู้ประกอบการชาวจีน
รูปแบบที่ 2 โรงงานที่จัดตั้งโดยไม่มีใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานและใบอนุญาตครอบครองวัตถุอันตราย	<ul style="list-style-type: none"> ● โรงงานผิดกฎหมาย ไม่มีใบอนุญาตตามกฎหมาย ● แรงงานผิดกฎหมาย ไม่มีใบอนุญาตทำงาน ● นำเข้าขยะหลากหลายประเภท อาทิ ขยะพลาสติก ขยะอิเล็กทรอนิกส์ และสินค้าผิดกฎหมาย โดยมีที่มาจากหลายประเทศเพื่อนำมาทำลายที่ประเทศไทย

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ผู้ประกอบการโรงงาน	ลักษณะการกระทำผิด
	<ul style="list-style-type: none">ผู้ประกอบการที่ถือหุ้นในบริษัทที่มีบุคคลสัญชาติไทยและเงิน หรือเป็นการลงทุนจากผู้ประกอบการชาวจีน

1.3 โอกาสอาชญากรรมกับช่องว่างการปฏิบัติงานป้องกันอาชญากรรม

โอกาสอาชญากรรมอาศัยช่องว่างจากข้อจำกัดระบบบริหารความเสี่ยง (Risk Management System) ที่ใช้คัดกรองสินค้าขาเข้า ข้อจำกัดสำคัญของระบบนี้คือการขาดแคลนข้อมูลที่ชัดเจนและครอบคลุมเพียงพอสำหรับการกำหนดเกณฑ์สินค้าเพื่อระบุข้อมูลสินค้าที่เข้าข่ายต้องสงสัยที่เข้าข่ายการเปิดตรวจผู้สินค้า (Sarkulworawit, 2021, p.210) อีกทั้งปริมาณสินค้านำเข้ามีจำนวนมากกับประสิทธิภาพเครื่องเอกซเรย์ที่ไม่สามารถตรวจสอบสินค้าทั้งหมดได้อย่างครบถ้วนทุกรายการ ประกอบกับการขาดแคลนทรัพยากรบุคคลในการตรวจสอบคัดกรอง ทำให้สินค้าผิดกฎหมายมีโอกาสเล็ดลอดเข้าประเทศ ในทางปฏิบัติแม้จะมีมาตรการเร่งตรวจสอบสินค้าใด ๆ ที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเพื่อส่งคืนสู่ประเทศต้นทาง หรืออนุมัติทำลาย กระบวนการดังกล่าวมักต้องใช้เวลาในการยืนยันลักษณะของวัสดุว่าจัดอยู่ในประเภทของเสียอันตราย ระหว่างนี้ยังต้องจัดเก็บของเสียและหากไม่สามารถระบุผู้รับผิดชอบได้ ก็จะเป็นภาระรัฐบาลในการติดตามค่าใช้จ่ายในการนำกลับของเสีย กำจัดของเสีย หรือเรียกค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืนจากผู้ส่งออก เกิดปัญหาการไม่สามารถเรียกค่าใช้จ่ายผู้รับผิดชอบได้ (Wongbandit, 2018, p.468) รวมถึงความโปร่งใสการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการตรวจสอบกิจการโรงงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนมากจะมักฝ่าฝืนเงื่อนไขใบอนุญาต ประกอบกิจการไม่ตรงตามเงื่อนไขได้รับใบอนุญาต ปลอมของเสียจากกระบวนการผลิตในพื้นที่สาธารณะ ไม่ปฏิบัติตามมาตรการควบคุมสิ่งแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยสุขอนามัยของประชาชน

2. แนวทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม กรณีลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก

การจัดการกับปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในกรณีการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่มีบทบาทหลัก ประกอบด้วย กรมศุลกากรมีนัยถือเป็นด่านแรกในเชิงป้องกันมิให้สินค้าผิดกฎหมายเข้าประเทศ กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำกับดูแลการดำเนินงานโรงงานอุตสาหกรรมให้เป็นไปตามกฎหมายและมาตรฐาน กรมควบคุมมลพิษ กำหนดและติดตามมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดำรงท้องถิ่นและกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม กรมสอบสวนคดีพิเศษในกรณีที่คดีมีความซับซ้อน และในชั้นพิจารณาคดีคือสำนักงานอัยการสูงสุดและศาลยุติธรรมต่อการอำนวยความสะดวกยุทธธรรมทางสังคม

ทั้งนี้เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทหลัก สนับสนุนการประสิทธิภาพ ด้วยการบังคับใช้กฎหมายพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 และให้ความสำคัญกับการลงโทษและการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.1 การบูรณาการการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

นอกเหนือจากการกำหนดนโยบายการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความร่วมมือระหว่างหน่วยงานแล้ว เพื่อให้ผลลัพธ์การป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามนโยบายหรือยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน ในทางปฏิบัติควรมีการจัดตั้งทีมงานปฏิบัติการ (work force) มีลักษณะเครือข่ายคณะทำงานภายใต้การขับเคลื่อนอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัดและ/หรือเกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมศุลกากร กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยเป็นการจัดตั้งทีมปฏิบัติการควบคุม สืบสวน สอบสวน ตรวจสอบทางกายภาพ สอดส่องดูแลการกระทำผิด ให้ความร่วมมือทั้งในระดับชาติ และระดับระหว่างประเทศ หน่วยงานระดับสากลต่อการดำเนินการตามมาตรการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ ทั้งในมิติการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การบูรณาการการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมลักษณะเครือข่ายในประเทศและระหว่างประเทศ

มิติการป้องกันอาชญากรรม

- คณะทำงานปฏิบัติงานภายใต้อนุสัญญาบาเซลฯ กำหนดให้มีผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมโรงงาน-อุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ กรมศุลกากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ร่วมวางแผนกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์การจัดการปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมร่วมกัน
- เพิ่มความเข้มงวดการตรวจสอบกิจการ โรงงานอย่างต่อเนื่อง ตรวจสอบการปล่อยมลพิษ กระบวนการผลิตคุณสมบัติของเสียที่ได้ ผลกระทบมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ประชาชน และระบบนิเวศ
- ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มศักยภาพระบบบริหารความเสี่ยง การเอกซเรย์ การบันทึกสถิติอาชญากรรม รูปแบบอาชญากรรม และกำกับความโปร่งใสการทำงานของผู้บังคับใช้กฎหมาย สอดส่องเหตุอันควรสงสัย รายงานจำนวนนำเข้าของสินค้า การเคลื่อนย้าย ความสอดคล้องกับการนำเข้า อาทิ นำเข้าเพื่อการใด ปริมาณเท่าใด และใช้ไปเท่าใด ปริมาณหลังกระบวนการผลิตเป็นอย่างไร

ตารางที่ 2 (ต่อ)

มิติกการป้องกันอาชญากรรม

- พัฒนาข่าวกรองเพื่อใช้เป็นข้อมูลในระบบบริหารความเสี่ยงพิธิการศุลกากรขาเข้า
- สนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมสอดส่องดูแลกิจกรรมอุตสาหกรรมและความโปร่งใสของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน

มิติกการปราบปรามอาชญากรรม

- จัดตั้ง “ทีมปฏิบัติการ” (work force) เพื่อการปราบปรามอาชญากรรม แลกเปลี่ยนข้อมูล ตรวจสอบโรงงานต้องสงสัย เข้าตรวจค้น จับกุม สืบสวน สอบสวนข้อเท็จจริง เพื่อลดปัญหาจากความตายตัวของการทำงานภายใต้ระบบราชการผู้การจัดการอาชญากรรมอย่างทันทั่วทั้งที่
- จัดตั้งหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือหน่วยงานที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญรวบรวมพยานหลักฐาน ระบุผลกระทบที่เกิดต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อประกอบสำนวนการพิจารณาคดี
- จัดตั้งสายด่วนเฝ้าระวังร้องทุกข์หากพบเจอกิจกรรมต้องสงสัยกระทำผิด

2.2 การบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรม

ข้ามชาติ พ.ศ. 2556

เพื่อสนับสนุนการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติให้เป็นไปตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 มอบอำนาจและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่แก่เจ้าหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวน ไร่อย่างกว้างขวาง อาทิ เข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่อื่นใดเพื่อตรวจค้น จัดทำหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งบัญชี เอกสาร หรือวัตถุใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือประกอบการพิจารณาการค้นบุคคล การเคลื่อนย้ายการใช้เครื่องมือสื่อสารในการสะครอยผู้ต้องสงสัย และเอื้อต่อการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการกับภัยคุกคามอาชญากรรมให้ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ดังนั้นการสนับสนุนให้ความรู้เจ้าหน้าที่ซึ่งควรจะบังคับใช้กฎหมายนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เหตุเพราะสามารถบังคับใช้กับความผิดคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นซึ่งส่วนใหญ่เข้าข่ายองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อการส่งเสริมประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

2.3 การลงโทษและการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ในประเด็นการพิจารณาโทษทางอาญา แม้บทลงโทษทางอาญาที่ใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมปัจจุบันจะมีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ การลงโทษโดยโทษปรับด้วยทรัพย์สินถือเป็นการพิจารณาโทษ

มิติทางเศรษฐกิจตามวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง หากแต่การจะได้สัดส่วนระหว่างการกระทำกับโทษหรือไม่ ควรต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์จากการกระทำผิดที่มักมีความเสียหายวงกว้างอย่างมหาศาล ดังนั้น การเสนอการพิจารณาการใช้โทษปรับตามวันและรายได้ จึงถือเป็นทางเลือกหนึ่งที่เป็นกรกำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยของผู้กระทำความผิด ให้เกิดความสอดคล้องกับสัดส่วนการกระทำผิดมากกว่าการกำหนดโทษปรับที่มีลักษณะตายตัว ประกอบกับการพิจารณาการลงโทษในเชิงสร้างสรรค์ อาทิ การนำเอาวิธีคุมประพฤติมาใช้เป็นมาตรการเสริมคำสั่งให้ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อม (Likhithanasombat, 2014, p.27)

นอกจากนี้ในประเด็นเหยื่ออาชญากรรมที่มักเป็นหน่วยที่ถูกละเลยในการชดใช้เยียวยา แม้ปัจจุบันจะมีหลักการกำหนดความรับผิดชอบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมผ่านพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 หากแต่ในทางปฏิบัติที่ต้องพิจารณาอีกประการสำคัญคือต้นทุนในการต่อสู้คดี ความซึ่งเป็นเจ้าของกิจการมักได้เปรียบประชาชนทั่วไปในมิติทุนทรัพย์ การมีทุนความหรือการเข้าถึงความยุติธรรม ภาระการพิสูจน์การกระทำผิดของประชาชนที่เดือดร้อนจากโรงงานรีไซเคิลต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้กำลังและระยะเวลาในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม จากสภาพปัญหาที่ภาครัฐจึงควรมีบทบาทรับภาระการพิสูจน์การกระทำผิดทั้งต่อปัจเจก ชุมชน และระบบนิเวศ นอกเหนือจากนี้ในการพิจารณาคดี นอกจากกำหนดโทษ ยังควรมีมาตรการควบคุมในการลงโทษโดยกำหนดให้มีการชดใช้เยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้หวนคืนดังเดิมให้ได้มากที่สุด ประกอบกับจัดตั้งกองทุนในการสนับสนุนทั้งมิติการต่อสู้คดีและการชดใช้เยียวยา

อภิปรายผลการวิจัย

การลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกจัดเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ (Transnational Environmental Crime) ซึ่งเป็นปัญหาระดับสากลที่เกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วนในการจัดการปัญหา และโยงกับกลุ่มอาชญากร (Liddick, 2010, p.134) สถานการณ์อาชญากรรมนี้สามารถอธิบายผ่านทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle Theory) ประกอบด้วย 1. ผู้กระทำความผิดที่ได้รับแรงจูงใจ (Motivated Offenders) คือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทั้งจากการรีไซเคิลขยะเพื่อเพิ่มมูลค่าทางพาณิชย์ และการรับจ้างกำจัดขยะ 2. เป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Targets) ความหละหลวมในการป้องกันอาชญากรรม ผู้กระทำความผิดใช้วิธีการอำพราง ซ่อนเร้น เช่น โรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือข่ายผิดกฎหมาย การกระทำผิดมักเชื่อมโยงกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการวางแผนซับซ้อน โดยเฉพาะชาวต่างชาติที่ใช้ตัวแทนคนไทยหรืออนิมิในการดำเนินกิจการผิดกฎหมายทางการเงิน 3. โอกาสในการกระทำผิด (Opportunity) ช่องว่างในระบบบริหารบริหารความเสี่ยงเทคโนโลยีที่ไม่สามารถครอบคลุมปริมาณสินค้าที่นำเข้ามาในแต่ละวัน รวมถึงการขาดการบูรณาการข้อมูล

ระหว่างหน่วยงาน ผู้กระทำผิดสามารถทำลายหลักฐานก่อนการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่รัฐ สะท้อนถึงช่องโหว่ในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เอื้อต่อการกระทำผิด

การป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ สอดคล้องแนวปฏิบัติ INTERPOL ที่เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสืบสวนและการอบรมบุคลากรให้เชี่ยวชาญในการป้องกันและปราบปรามการอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Interpol, 2020) รวมถึงจัดตั้งทีมปฏิบัติการเฉพาะกิจในระดับประเทศ (national task forces) ตรวจสอบข้อเท็จจริงทางคดี และอาศัยผู้เชี่ยวชาญในเครือข่ายต่างประเทศร่วมสืบสวน การพิสูจน์หลักฐาน การปฏิบัติการนอกเครื่องแบบ และการสืบสวนผู้ต้องสงสัย (UNEP, 2012) ควบคู่กับการพัฒนากฎหมายและนโยบาย เช่น การแก้ไขกฎหมายเพิ่มอำนาจศาล การเดินเผชิญสืบคดีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม การตั้งฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การชดเชยความเสียหาย และการปรับปรุงระบบการตรวจสอบสินค้านำเข้า เพื่อลดโอกาสในการกระทำผิด

ในการปราบปรามควรสร้างความรู้เข้าใจต่อผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ผ่านการอบรมและจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างทันท่วงที (Chitsawang, Chitsawang & Kor-Udom, 2022, p.51)

การลงโทษควรยึดหลักความได้สัดส่วน (principle of proportionality) โดยคำนึงถึงผลกระทบความเสียหาย และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด การใช้ดุลยพินิจการลงโทษที่พิจารณาการได้มาในเชิงเศรษฐกิจ (economic gain) และการชดเชยความเสียหาย (restitution) ลักษณะโทษควรจะต้องเท่ากันกับความเสียหายที่ได้กระทำ รวมถึงการลงโทษเชิงสร้างสรรค์ (creative sentencing) เช่น การคุมประพฤติและคำสั่งให้ชดเชยค่าเสียหาย หรือการบังคับให้ฟื้นฟูสภาพแวดล้อม (Likhiththanasombat, 2014, p.27) ทั้งนี้ การนำระบบวันปรับ (day fines) เข้ามาใช้ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทประเทศไทย แม้ปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายรองรับ แต่มาตรการดังกล่าวสะท้อนแนวทางการลงโทษที่สมดุลและสร้างสรรค์ซึ่งควรได้รับการพิจารณานำมาใช้ในอนาคต (Likhiththanasombat, 2014, p.27)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การจัดตั้งทีมปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ควรกำหนดให้มีการจัดตั้งทีมปฏิบัติงานระดับประเทศภายใต้แนวคิดเครือข่ายนโยบายที่เป็นทางการ โดยมีตัวแทนผู้มีความเชี่ยวชาญจากแต่ละหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมเป็นทีมปฏิบัติการ ใช้ระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงกันผ่านแพลตฟอร์มเดียว (single platform) เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการประสานงาน การเข้าตรวจค้น และการดำเนินคดีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพิจารณาใช้ระบบวันปรับและการชดใช้เยียวยา

ควรมีการพิจารณากำหนดโทษปรับรายวัน (Day Fine) หรือระบบวันปรับ (Day-Fine System) ซึ่งคำนึงถึงรายได้หรือสถานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด ประกอบการใช้การลงโทษในเชิงสร้างสรรค์ (Creative Sentencing) ควบคู่ เช่น คำสั่งฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การคุมประพฤติ และมาตรการอื่น ๆ ที่ส่งผลให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบจากการกระทำ

3. การจัดตั้งกองทุนด้านสิ่งแวดล้อม

ควรมีการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมที่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี รวมถึงการเยียวยาความเสียหาย โดยพิจารณำเงินค่าปรับจากคดีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งทุนสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูระบบนิเวศและลดภาระของกลุ่มความในการแสวงหาพยานหลักฐานหรือว่าจ้างทนายความในการต่อสู้คดี

4. การจัดตั้งหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

ควรมีการพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานแผนกนิติวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ด้วยการให้หลักการทางนิติวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม (Environmental Forensics) ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์หาสิ่งปนเปื้อน มลพิษต่อระบบนิเวศ แหล่งกำเนิดมลพิษ ในการระบุความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม และสามารถเป็นแนวทางในการชดใช้ความเสียหายการแก้ไขเยียวยา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การผลักดันอาสาสมัครสิ่งแวดล้อมและการสร้างความตระหนักรู้ของสังคม ควรสนับสนุนให้ภาคประชาสังคมและประชาชนมีส่วนในการขับเคลื่อนแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายการจัดการปัญหาต่าง ๆ รวมถึงควรสนับสนุนให้มีโครงการอาสาสมัครสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินการตรวจตรา เฝ้าระวัง ให้ความรู้ประชาชน ประกอบกับการจัดตั้งสายด่วนสิ่งแวดล้อมที่สะดวกรวดเร็วต่อการร้องเรียน การตรวจสอบอุตสาหกรรม สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

เอกสารอ้างอิง

Anti-Participation in Transnational Organized Crime Act B.E. 2556 (2013). *Royal Thai Government*

Gazette, Vol. 130, Section 55 Kor. (In Thai).

Boon-Ek, P. (2021). *Illuminating the Situation of “Plastic Waste” during “COVID-19” and the Challenges of the “Roadmap” in 2022*. Retrieved December 4, 2023, from

<https://www.bangkokbiznews.com/social/942224>. (In Thai).

Chaondee, N. (2023). *“Pleased, but There Are Still 3 Issues to Watch out for.” Cabinet Resolution to Ban the Import of Waste*. Retrieved December 10, 2023, from <https://greennews.agency/?p=33297> (In Thai).

- Chitsawang, S. & Chitsawang, N. (2018). *Environmental Crime Issues in Thailand*. Bangkok: National Research Council of Thailand. (In Thai).
- Chitsawang, S., Chitsawang, N. & Kor-Udom, S. (2022). A Guideline for Improving Efficiency in Enforcing the Anti-Participation in Transnational Organized Crimes Act B.E. 2556. *Journal of Social Sciences*, 52(2), 33-54. (In Thai).
- Factory Act B.E. 2535 (1992). *Royal Thai Government Gazette*, Vol. 109, Section 44. (In Thai).
- Interpol. (2020). *Interpol Strategic Analysis Report Emerging criminal trends in the global plastic waste market since January 2018*. Lyon: INTERPOL General Secretariat.
- Khanthi, P., Trimek, C. & Pootrakool, K. (2015). *Criminological Theory: Principles, Research and Applied Policy*. Bangkok: Rangsit University Press. (In Thai).
- Liddick, D. (2010). The Traffic in Garbage and Hazardous Wastes: An Overview. *Trends in Organized Crime*, 13(2-3), 134-146. doi:<https://doi.org/10.1007/s12117-009-9089-6>
- Likhitthanasombat, A. (2014). *Criminal Punishment Measures for Offenders in Environmental Cases*. Bangkok: Institute of Judicial Officer Development. Office of the Court of Justice. (In Thai).
- Ministry of Commerce. (2024). *Import of Thailand Classified by Commodity System Codes 3915*. Bangkok: Information and Communication Technology Center with cooperation of the Customs Department.
- Nellemann, C., Henriksen, R., Kreilhuber, A., Stewart, D., Kotsovou, M., Raxter, P., et al. (2016). *The Rise of Environmental Crime: A Growing Threat to Natural Resources, Peace, Development and Security*. United Nations Environment Programme (UNEP).
- Sarkulworawit, C. (2021). *A Study on Illegal Transboundary Movement of Waste in Thailand*. Bangkok: Chulalongkorn University. doi:10.58837/CHULA.THE.2021.1119. (In Thai).
- Secretariat of the Basel Convention. (2011). *Parties to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal*. Retrieved January 4, 2023, from <https://www.basel.int/Countries/StatusofRatifications/PartiesSignatories/tabid/4499/Default.aspx#enote1>
- Siegel, L. J. (2015). *Criminology: Theories, Patterns, and Typologies*. Cengage Learning.

UNEP. (2012). *Transnational Environmental Crime - A Common Crime in Need of Better Enforcement*.

Retrieved January 4, 2023, from [https://na.unep.net/geas/getUNEPPageWithArticleIDScript.](https://na.unep.net/geas/getUNEPPageWithArticleIDScript.php?article_id=95)

[php?article_id=95](https://na.unep.net/geas/getUNEPPageWithArticleIDScript.php?article_id=95)

White, R. (2018). *Transnational Environmental Crime: Toward an Eco-Global Criminology*. London: Willan.

Wongbandit, A. (2018). Liability for Expenses in Taking back Hazardous Wastes from Illicit Transboundary Movements. *Thammasat Law Journal*, 47 (3), 467-490. (In Thai).
